

DENETİM KALİTESİNDE DENETİM KOMİTESİNİN ETKİNLİĞİ

EFFECT OF AUDIT COMMITTEE ON THE AUDIT QUALITY

Serbay YAKAR¹

Öz

Bu çalışmada denetim komitesi kavramı tüm boyutlarıyla açıklanmış, denetim komitesinin denetim ve iç kontrolle ilişkisi ve denetimin kalitesini artırıcı katkıları üzerinde durulmuştur.

Bu kapsamda; denetim kavramı açıklanarak denetim komitesinin oluşumu hakkında bilgi verilmiştir. İç kontrolün ne olduğuna ve dünyada ne gibi çalışmalar yapıldığına bakılmıştır. Denetim komitesi kavramının ne olduğu, yapısı, işleyişi, unsurları ve amacı üzerinde durulmuştur. Denetim komitesinin tarihsel gelişim süreçlerine, Türkiye’de denetim komitesine nasıl bakıldığına ve nasıl değerlendirildiğine değinilmiştir. Denetim komitesinin işleyişinin nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiği açıklanmıştır. Denetim komitesinin finansal raporlama, iç kontrol, risk yönetimi, iç denetim, bağımsız denetim üzerinde olan etkilerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denetim komitesi, iç kontrol, denetim, etki

Abstract

In this study audit committee has been explained thoroughly and the effects of audit committee on audit and quality of auditing have been mentioned.

Within this scope, the information about the formation of audit committee has been given by explaining the audit concept. It has been checked what is internal control and what works are being done around the world. The concept of the audit committee, structure, functions, elements and goals are emphasized. The historical development of audit committee and how is it seen and evaluated in Turkey has been mentioned. The functioning of audit committee and how should it be has been explained. The impacts of audit committee on internal control, independent audit, financial reporting and risk management has been mentioned.

Key Words: Audit committee, quality, effect, Audit

¹İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Yüksek Lisans Bölümü,
serbayyakarr@gmail.com

I.GİRİŞ

Denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili savların önceden tahmin edilmiş ölçütlere uygunluk seviyesini saptamak ve neticeleri ilgililere duyurmak amacıyla taraf olmadan kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir sürecin ifadesidir.

İşletmelerde iç kontrol sistemi işletmenin geleceği açısından hayati öneme sahiptir. İç kontrol yapısı ile işletme işlevleri alt işlevlere ayrılmakta, her işleve farklı kişiler tahsis edilerek kişilerin birbirlerini kontrol etmeleri sağlanmakta, iyi bir belge, kayıt ve rapor düzeni ile kişilerin sorumlulukları belirlenmekte, hata ve hile yapmaları önlenmekte, varlıklara erişim sınırlanarak işletmede kayıplara ve kötü niyetli davranışlara izin verilmemektedir. İç kontrol, hem özel hem kamu sektöründe, tüm dünyada kullanılan bir sistem haline gelmiştir. İç kontrolün amaçları, faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği, finansal raporlama güvenilirliği ile yasalara ve düzenlemelere uygunluktur.

Denetim komitesi(DK), iki üyeden meydana gelen bağımsız denetimin etkinliğini sağlayan, kurumsal yönetime uygun olarak şirket performansı ile ilgili iç ve dış denetimin etkin ve şeffaf gerçekleştirilmesini temin eden, iç denetçi-dış denetçi-yönetim kurulu üçgeninde köprü görevini yerine getiren ülkelere göre üye sayısı 3-5 kişiden de oluşan komisyondur.

Denetim komitesinin finansal raporlama, iç kontrol sistemi, iç denetim faaliyetleri ve bağımsız denetim üzerinde etkileri bulunmaktadır.

II. DENETİM KAVRAMI VE İÇ KONTROL

Denetim, ekonomik faaliyet ve hadiselerle ilgili savların önceden tahmin edilmiş ölçütlere uygunluk seviyesini tespit etmek ve sonuçları ilgililere duyurmak amacıyla taraf olmadan kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir (Güredin,1998:5).

Muhasebe denetimi kavramı, anlık bir faaliyeti değil tam aksine birçok faaliyeti kapsayan geniş bir süreci belirtmektedir. Bu süreç, denetim çalışmaları ile başlamakta, ulaşılan sonuçların raporlanarak ilan edilmesi ile son bulmaktadır. Bu iki aşama arasında da pek çok aşama yapılmalıdır (Güredin,1998:13).

Denetim türleri, amaçlarına göre faaliyet denetimi, mali tablolar denetimi ve uygunluk denetimi olmak üzere üç şekildedir. Denetçi statüsüne göre yapılan denetim türleri; kamu denetimi, bağımsız denetim ve iç denetimdir.

“Kontrol” kelimesi İngilizcede, muhasebe anlamında da kullanılmaktadır. Çünkü bu ülkelerde muhasebe müdürünün karşılığı olarak “Controller” kavramı kullanılmaktadır. Bu anlamda “Control” kavramı da muhasebe anlamına gelmektedir. Böylece kontrol ve denetim gerek birbirlerinin yerine gerekse muhasebe ve muhasebe denetimi anlamında kullanılmaktadır.

Günümüz iş dünyasında iç kontrol, hem özel hem kamu sektöründe, tüm dünyada kullanılan bir sistem haline gelmiştir. Herhangi bir işletmede tüm işler iki şekilli bir yapıda gerçekleştirilir. Birincisi, konan hedeflere varmak üzere şekillendirilmiş yönetim sistemi, diğeri ise bu sistem içine yerleştirilen kontrol sistemidir. Kontroller yönetimin hedeflerine ulaşması için planlanmış kural, yöntem ve yapılardan oluşmaktadır. Modern yönetimler kontrolleri kısıtlayan oluşumlardan farklı olarak kendisine yardımcı birer kavram olarak görmeyi tercih etmelidirler (Yıllancı,2003: 152).

Genel anlamda, iç kontrol yapısı, yönetsel ve muhasebe kontrolü olmak üzere iki biçimden ele alınmaktadır. Yönetsel kontrol: örgüt planını (Organizasyonu) yönetimin onayını ve yetki aktarmasını gerektiren çeşitli karar işlemleri ile ilgili her türlü yordam ve kayıtları içermektedir. Muhasebe kontrolü ise örgütün planını, mali kayıtların güvenilirliğini ve varlıkların korunması ile ilgili yordam ve kayıtları içermektedir (Alptürk,2008:14).

İç kontrolün amaçları; faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği, finansal raporlama güvenilirliği ile yasalara ve düzenlemelere uygunluktur. İç kontrolün ilkeleri, görev ayrılığı ve yetkilendirmedir

“Denetimden sorumlu olan kurul şirketin muhasebe sistemi, mali bilgilerin kamuya duyurulması, bağımsız denetimi, ortaklığın iç kontrol sisteminin ilerleyişini ve faaliyetinin gözetmenliğini yapan, bağımsız denetim kuruluşunun yapmış olduğu seçim, bağımsız denetim sözleşmelerinin hazırlanarak bağımsız denetim aşamasının başlatılması ve bağımsız denetim kurum ve kuruluşlarının her sürecinde çalışmalarını korumaya yönelik çalışmalarda ve önerilerde bulunan en az iki üyeden oluşan kuruldur.” (SPK,2006:51)

Denetim komitesinin görev ve sorumlulukları arasında işletmenin bağımsız denetçisini işe almak, çıkarmak, hazırlanan denetim raporunu incelemek ve onay vermek, yönetim ve bağımsız denetçi ile mali tablolara yönelik toplantılar yapmak ve konu üzerine konuşmak gerekir. Denetim komitesi gerekli gördüğü durumlarda danışmanlık hizmetinden faydalanabilir. İşletmenin benimsemiş olduğu risk politikasının değerlendirmesini yapar. Denetim komitesi yönetim kuruluna düzenli bir zaman aralıklarıyla raporlar sunmaktadır. (Demirbaş ve diğerleri,2006:171).

Denetim komitesi işletmenin karşılaşılabileceği riskleri azaltmak ve karşılaşılabilecek sorunların aşılması noktasında yönetime rehberlik etmek gibi bir rol üstlenmektedir (Dinçe ve Abdioğlu,2009:167).

SPK Seri X.No.22 tebliğine göre hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklarda denetim komitesi kurulması zorunludur. Hisse senetleri borsada işlem görmeyen ortaklıklar ise isteğe bağlı olarak DK oluşturabilirler. Bu tebliğ ile bankalar bu zorunluluğun dışında tutulmuştur. Daha sonra Bankalar Kanununda Yapılan değişiklikle (19.10.2005) bu zorunluluğa bankalar da dâhil edilmiştir.

14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı resmi gazetede yayımlanarak 01.07.2012 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiş olan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu(TTK) içeriğinde kurumsal yönetim yaklaşımı benimsenmiştir. Bu kapsamda kurumsallaşmanın ilkeleri olan şeffaflık, hesap verilebilirlik, adillik ve sorumluluğun sürdürülebilmesi için yönetim kurulu komitelerinin kurulması gerekmektedir. Denetim komitesi yönetim kurulunun komitelerinden biridir ve iç kontrol faaliyetlerinin üst düzeyde izlenmesi ve etkinliğinin sağlanması, muhasebe ve mali raporların işleyişini ve güvenilirliğini yönetim kurulu adına gözetmekle yükümlüdür. Denetim komitesi yönetim kurulunun onayı ile mali, iç denetim, finans ve muhasebe konularında bilgi sahibi bağımsız üyelerden oluşur. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 366. Maddesi 2. Fıkrasında “Yönetim Kurulu, işlerin gidişini izlemek, kendisine sunulacak konularda rapor hazırlamak, kararlarını uygulamak veya iç denetim amacıyla içlerinde yönetim kurulu üyelerinin de bulunabileceği komiteler ve komisyonlar kurabilir.” İfadesi yer almıştır.(İsmmmo Mevzuat Serisi 9,2011:226) Kanun maddesinde belirtildiği üzere komitelerin kurulması için herhangi bir zorunluluk getirilmemiştir, kanunun bu hükmü gereğince komitelerin kurulmasının ihtiyari olması komitelerin kurulmasını yavaşlatacak ve yayılmasını geciktirecektir.

Etkin bir iç denetim ve doğru yapılandırılmış denetim komiteleri ile kurumsal yönetim daha bütüncül ve güçlü bir hale gelecektir. Öncelikle Türkiye’deki şirketlerin faaliyetlerini uzun yıllar devam ettirebilmeleri ve kurumsal yönetim ilkelerini uygulayabilmeleri için iç denetim faaliyetlerine önem vermesi ve iç denetim faaliyetlerini de denetim komitesi ile güçlendirmeleri gerekmektedir. (Sevim ve Eliuz,2007:62) Bu sayede 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda hedeflenen kurumsal yönetim anlayışına bir adım daha yaklaşılacaktır.

III. DENETİM KALİTESİNDE DENETİM KOMİTESİNİN ETKİNLİĞİ

Çalışmada sırasıyla denetim komitesinin finansal raporlama, risk yönetimi ve iç kontrol, iç denetim ve bağımsız denetim üzerindeki etkilerine yer verilmiştir.

1.Finansal Raporlama Üzerindeki Etkisi

Denetim komitesinin sorumlulukları esas olarak “finansal raporlama sürecinin gözetimi” olmasına rağmen risk yönetimi, uygunluk, kontrol ve özel araştırmaları da içerisine alır. Komite bu şekilde finansal raporlama sürecindeki hileleri görür ve gerekli uyarıları yapar. Denetim komitesi olumlu bir kontrol atmosferi için destek olur çünkü denetim komitesi işletmenin finansal raporlamasıyla ilgili etik standartları oluşturur ve izler. Denetim komitesi, yöneticilerin bağımsızlıklarını güçlendirmeli, şirketin finansal bilgilerinin güvenilirliğini sağlamalı ve yöneticilere finansal toplantılarda yardımcı olmalıdır. Yönetimin sorumlu olduğu pek çok alan vardır ve hepsine aynı anda yetişemez. Bu konuda denetim komitesi yönetimin işini kolaylaştıran bir fonksiyona sahiptir. Yönetim ve denetim komitesi karşılıklı olarak birbirlerine yardımcı olmaktadır. Denetim ile yönetim arasında düzgün bir iletişim ağı kurulmalıdır. Finansal raporlama sürecinin gözetimi, işletmenin risk yönetimi ve kontrol çevresinin gözetimi yoluyla yönetim kuruluna yardım eder (Akbulut,2010:20–25).Etkin bir denetim komitesinin varlığı, işletmenin muhasebe ve finansal raporlama ve politikaları ve uygulamalarını izlemede aktif rol oynamaktadır. Etik standartlarında sapma olursa denetim komitesi gerekli yaptırımları uygulayarak denetime destek olmaktadır (Yılancı,2003:25–26). Yönetim kurulunun hileler konusunda etkinliğinin artırılması büyük ölçüde finansal raporlama süreciyle ilgili bulunan bir denetim komitesi aracılığıyla olabilmektedir. Denetim komitesi üyeleri şirket içerisinde başlıca üç ögeyle sürekli iletişim halindedirler. Bu ögeler; yönetim, iç denetçiler ve bağımsız dış denetçilerdir. Bu ögelerin birlikte uyumlu bir şekilde çalışmaları kaliteli finansal tabloların ortaya çıkmasına olanak sağlayacaktır. (Cohen ve diğerleri,2004:87). Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan (KGK) Türkiye Denetim Standartlarında denetim komitesine yer verilmiştir. Türkiye Denetim Standartları Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 250 No’lu Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde İlgili Mevzuatın Dikkate Alınması maddesinde bağımsız denetçinin denetim komitesine karşı olan sorumluluğuna dikkat çekilmiştir. “Denetçi, yönetim veya üst yönetimden sorumlu olanların aykırılığa müdahil olduklarından şüphelenirse konuyu -varsa-denetim komitesi veya gözetim kurulu gibi daha üst bir kademeye bildirir.”(BDS;250). Türkiye Denetim Standartlarında ifade edildiği üzere finansal raporlamaların sunumu esnasında yönetimin de içinde bulunduğu bir aykırılık durumunun şüphesi halinde, bağımsız denetçinin tespit edilen durumu denetim komitesine bildirilmesi gerektiği tavsiye edilmiştir.

Denetim komitesi muhasebe politikalarının değişmesi veya değişmesinin önerildiği durumlarda yönetim ve bağımsız denetçiler ile birlikte, değişimin neden önerildiği veya gerçekleştiği, cari ve gelecek dönemlere etkisini araştırmaktadır. Muhasebe politikalarının fazla muhafazakar ya da fazla agresif olup olmadığı, işlemin özüne uygun olup olmadığı sorularına cevap arayarak finansal raporlamaların daha makul güvencede sunulmasına olanak vermektedir. Denetim komitesi geçmişe ve geleceğe yönelik muhasebe tahminlerini analiz ederek tutarlılığını ölçmektedir. Finansal raporlamada en hassas olunması gereken bölümlerden biri olan ilişkili taraf işlemlerinin piyasa şartlarına uygunluk durumunu incelemektedir. Denetim komiteleri, yönetimin ilişkili taraflar belirlenirken doğru aşamalara sahip olup olmaması, ilişkili tarafla olan işlemlerin dikkat çekip çekmemesi ve yeterli açıklama sağlayıp sağlamamasını kontrol ederek denetimin kalitesine katkıda bulunarak denetimin etkinliğini sağlamaktadır. (IIA and PwC LLP, 2011:37)

Denetim komiteleri de yönetime finansal raporlar ve önemli kararlarla ilgili bağımsız bakış açısıyla bilgiler sunmalı ve ne yapacağına dair destek olmalıdır. Komiteler, yönetimlerle sıkı bir ilişkiye sahip olsalar da şüpheciliklerini profesyonel olduklarını unutmadan hareket etmelidirler.

Şeffaflık ilkesi; işletmenin mevcut durum ve olaylara dair bilgilerinin somut, ulaşılabilir ve anlaşılabilir olmasını ifade etmektedir. Şeffaflık ilkesi, bilginin ulaşılabilir olmasını sağlama hedefine dair düzenlemeleri içermektedir. (Dinç ve Abdioğlu, 2009:158).Şeffaflık, son dönemlerin

popüler kavramı olarak kurumsal yönetimin vazgeçilmez bir ilkesi haline gelmiştir. Kurumsal yönetim yatırımcı güveninin kazanılmasında, denetim alanında meydana gelen devrimlerin bir benzeri ve hatta tamamlayıcısı olarak finansal piyasalarda önemini arttırmaktadır (Arsoy, 2008:18).Denetim komitesi mali tablo açıklamaları ve mali tablolarda yer alan dipnotların güvenilirliğini raporlar yayımlanmadan önce değerlendirerek denetim kalitesinin artırılmasında rol oynar ve pay sahiplerine güven sağlayarak etkin bir denetim mekanizmasının işlediği konusunda makul güvence sağlamaktadır.

2. Risk Yönetimi ve İç Kontrol Sistemleri Üzerindeki Etkisi

Etkin bir risk yönetim süreci, şirketlerin oluşturdukları hedeflere ulaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Kurumun almak istediği riskler ve alabileceği en yüksek riskler tespit edilmelidir. Bu özellikleri ile risk yönetim sürecini gözetmek denetim komitesinin görevidir. İç kontrol sistemi, başarılı risk yönetim sürecinin etkin bir şekilde işleyebilmesi için ön koşullardan biridir.

A. Risk Yönetimi

Risk yönetimi, zararların olmasını engelleyecek önlemleri almak, ortaya çıkabilecek zararlar için ölçme yöntemi kullanmak, üst yönetime bilgi verme sistemini meydana getirmek ve dönüş gerektiren hallerde hızlı karar almayı sağlayan sistemleri kurmak anlamına gelmektedir (Ziraat Bankası:2001). Belirsizlikleri ve belirsizliğin doğuracağı negatif etkileri daha kabul edilebilir bir seviyeye getirmeyi sağlayan disiplin risk yönetimidir (Fıkrkoca,2003:14).

Organizasyonlar genellikle kabul edebilecekleri risklere ve uygulayacakları risk yönetim sistemlerine ilişkin politika ve düzenlemeleri tespit ederler. Organizasyon çapında tespit edilen politikaların amacı, kapsama alanı ve muhtevasıyla bu uygulama yaklaşımları bütün organizasyonlar için benzerdir. Organizasyon çapında belirlenen politikalar ile tutarlı ve bilinçli bir risk seçimi yapılarak ilk önce istenmeyen riskler yok edilmektedir. Organizasyon yönetimi; organizasyon çapında tespit edilen politikaları, öncelikle somut politikalar, metot ve kontrollere dönüştürülür. Bunlarsa yöneticinin risk yönetimindeki becerisini incelemede kullanılan, risk yönetim sisteminin “dört bileşeni” olarak isimlendirilen, risklerin tanımlanması, risklerin ölçülmesi, risklerin kontrol edilmesi ve risk profilindeki değişimin izlenmesidir (Bolgün ve Akçay,2003:109–123).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 378. Maddesine göre, pay senetleri borsada işlem görmeyen şirketlerde, riskin erken teşhisi komitesi denetçinin gerekli görüp bunu yönetim kuruluna yazılı olarak bildirmesi halinde kurulur. Aynı kanunun 398. Maddesinin 4.fıkrasına göre bağımsız denetçinin, yönetim kurulunun şirketi tehdit eden veya edebilecek nitelikteki riskleri zamanında teşhis edebilmek ve risk yönetimini gerçekleştirebilmek için 378 inci maddede öngörülen sistemi ve yetkili komiteyi kurup kurmadığını, böyle bir sistem varsa bunun yapısı ile komitenin uygulamaları açıklayan, esasları KGK tarafından belirlenecek, ayrı bir rapor düzenleyerek, denetim raporuyla birlikte, yönetim kuruluna sunması gerekmektedir.

Risk yönetimi ve gözetimi yönetim kurulu tarafından icra edilir ancak bu sürecin düzenlenmesi denetim komitesi tarafından gerçekleştirilmelidir, denetim komiteleri varsa risk yönetimi süreç sahibi onunla birlikte risk yönetimi sürecini değerlendirmeli ve gözden geçirmelidir. Risk yönetimi sürekli faal olan bir mekanizmadır, denetim komiteleri iç denetimi etkili bir kaynak olarak kullanarak risk gözetim faaliyetini yerine getirmektedir (TÜSİAD,2012:45).

TTK, halka açık olan şirketlerde oluşan risklerin erken tespit edilmesi noktasında ayrı bir komite kurulması zorunluluğunu getirmiştir. Halka açık olmayan şirketlerde ise bağımsız denetçinin gerek görmesi durumunda bu komite kurulabilir. SPK, risk yönetim komitesi kurulmadığı takdirde görevlerinin kurumsal yönetim komitesi tarafından yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır.

B.İç Kontrol

Avrupa'da ilk kez Londra'da meydana getirilen İç Denetim Meslek Birlikleri'nin yayınladığı özel raporda "işletme planıyla şirketin varlıklarını korumak, muhasebe bilgilerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini araştırmak, faaliyetlerin verimliliğini arttırmak, tespit edilmiş yönetim politikalarına bağlılığı teşvik etmek amacıyla kabul edilen ve uygulamaya konulan bütün tedbir ve yöntemleri kapsayan iç kontroldür (Güredin,2007:315-316).

Organizasyon yönetimi, denetçiler ve yasa koyucular, muhasebe meslek mensupları, gayelerine göre farklı şekillerde iç kontrol tanımı üretebilirler. Fakat iç kontrolün COSO tarafından gerçekleştirilen ve bütün dünyada düzenleyici otoriteler tarafından kabul görmüş olan tanımı şu şekilde ifade edilmektedir. "Bir organizasyon veya başka bir kurumdaki yönetim kurulu, üst yönetim ve başka çalışan tarafından etkilenen ve bu şahısların içinde bulunduğu; faaliyetlerin verimlilik ve etkinliği yürürlükteki mevzuata ve başka düzenlemelere uyum ve mali raporlamanın güvenilirliğine yönelik sınıflandırılabilir üç gruptaki gayelere yönelik makul bir güvence sağlamak üzere uygulanan bir süreçtir" (Kaval,2005:12).

Etkili bir iç kontrol sisteminin kurulmuş olması organizasyon yönetimince kontrol fonksiyonunun etkili bir biçimde uygulanabilmesini gerektirir. İç kontrol sistemi, bir organizasyonun faaliyetlerinin, hedefler kapsamında verimli ve düzenli bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için, yönetimin saptadığı politikalara uyulmasını, varlıkların korunmasını, hileli ve hatalı işlemlerin engellenmesini, muhasebe kayıtlarının tam ve geçerli olmasını, mali bilgilerin güvenilir biçimde ve vaktinde hazırlanmasını gerçekleştirmek gayesiyle uygulanan metot ve organizasyon politikalarının hepsidir (Doyrangöl,2002:48).

Organizasyonlar büyüdükçe ve daha kompleks duruma geldikçe, üst düzey yöneticilerin organizasyon faaliyetleri hususunda direkt bilgi sahibi olma imkanları azalmakta ve iç kontrol önemlilik arz etmektedir. Bu sebeple, savurganlık, hile, hata ve yolsuzlukları azaltacak bunun yanında verimliliği artıracak, doğru, güvenilir, bir defada doğru raporlamanın yapılmasını sağlayacak, organizasyonun yapısına ve büyüklüğüne uygun etkin ve devamlı yenilenebilir bir iç kontrol sisteminin oluşturulması önemlidir (Akbulut,2010:55).

Faal bir risk yönetim aşaması, şirketlerin karlılık ve performans hedeflerine ulaşmalarının destekler. İdeal olan bu sistem, kurumun hedefleri ve stratejileriyle ilişkilendirilmelidir. Kurum, alabileceği risklerin en yükseğini tanımlamalıdır. Denetim komitesinin risk yönetim sürecini gözetmesi doğrudan görevleri arasında yer alır. İç kontrol sistemi, başarılı risk yönetim sürecinin etkin bir şekilde işleyebilmesi için ön koşullardan biridir. İç kontroller, riskleri kabul edilebilir seviyeye indirme amacı taşır (TÜSİAD,2012:11).

Bir işletmede oluşan hile, hata, kanun ve yönetmeliklere aykırı uygulamalara engel olmak için iç kontrol oluşturulur. Esasında iç kontrolün prosedürleri ve politikaları işletme yapılandırılırken oluşturulur. İç kontrolle işletmedeki riskler engellenir. Denetim komitesi, iç denetimle iletişim halindedir (Yılcı,2003:26-27).

Esas itibarıyla iç kontrol, yönetimin sorumluluğundadır ve iç kontrolle ilgili politika ve prosedürler işletmenin yapılandırılması sırasında oluşturulmaktadır. İç denetimle işbirliği içinde denetim komitesi, iç kontrollerin sürekli izlendiği ve bunların işletme ile ilgili riskleri engellemede yeterli olduğu bilgisine sahip olarak iç kontrolle ilgili güven sağlanmaktadır. (Yılcı, 2003: 27). Bu nedenle denetim komitesinin en önemli sorumluluklarından biri de yönetimin işletmede etkin bir iç kontrol sistemi tasarlamasını ve yürütmesini sağlamaktır. Aynı zamanda iç kontrol sisteminin yeterliliğini genel olarak değerlendirmektedir (Uzay, 2003:77).

Denetim komitesi iç kontrollerin varlığını ve yeterliliği konusunda değerlendirmeler yaparak makul derecede güvence sağlayacak yeterli iç kontrol sistemlerinin kurulmasında varsa zayıflıkların çıkarılmasında etkin rol oynayarak denetim kalitesini artırır. Kendisine verilen hak ve görevleri, diğer iç kontrol faaliyetleriyle uyumlu bir şekilde uygulayan denetim komitesi, iç kontrol sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. İyi işleyen bir denetim komitesi iyi kontrolün ayrılmaz bir parçasıdır. Bunun tersine, kötü işleyen bir denetim komitesi önemli bir iç kontrol eksikliğini yansıtabilir.

3. İç Denetim Üzerindeki Etkisi

İçinde bulunduğumuz çağdaş çalışma hayatında iç denetimle ilgili ciddi bir kavram karmaşası yaşanmaktadır. İç denetim kavramı genellikle bilinmemektedir. Bilhassa 2000’li senelerden itibaren dünyada oluşan bazı organizasyonel ve finansal skandallar ardından önemi artmaya başlayan bir kavram iç denetimdir. Amerika gibi gelişmiş, büyük ülkelerde bu skandallar ardından iç denetçilerin önemleri ve iç denetim fonksiyonu son derece artmış durumdadır. Sarbanes Oxley (SOX) düzenlemelerinin iç denetçilerin kamuoyu bünyesindeki itibarını bir hayli arttırdığı gerçek olmaktadır. 2000 yılının ardından Bankacılık sektörüyle başlayan ve son 2 sene içinde Kamu idareleriyle süren çağdaş iç denetim çalışmaları özel sektörün de ilgisini çekmeye başlamıştır. Denetim komitesinin iç denetime yönelik rol ve sorumlulukları şu şekilde ifade edilmektedir (Külte, 2013 : 95)

- Denetim komitesinin şirkette iç denetim yönetmeliği bulunmasını sağlamalı ve iç denetimin performansını denetlemeli,

- İç denetimin, raporlama yapısında şirketten bağımsız olması ve tarafsızlığını korumasının ispat edilmesi,

- İç denetim yöneticisinin işe alınma süreci, yan yararlarının tespiti, maaşı, etkin bir iç denetim mekanizmasının oluşturulması, finansal raporların denetlenmesi ve iç denetçinin faaliyetleri için gereken kaynağa sahip olup olmadığının tespit edilmesi,

- İç denetimde etkin iletişim kanallarının bulunmasının sağlanması,

- İç denetçiyle beraber risk değerlendirmesi, denetim planı ve sonucunu gözden geçirip önemli risklerin değerlendirilme yapılması,

- İç denetçilerin ulaştıkları sonuçları denetim komitesine bildirmesini sağladıktan sonra çıkar çatışmalarını kontrol altına alabilmek.

- İç denetim, yasaya uygun olmayan durumları belirleyip bunlarla ilgili yeni kuralların oluşturulmasından sorumludur ve yönetime daha yapıcı ve iyi kurallar tavsiyesinde bulunur. Yönetim bu tavsiyeleri uygun görmesi halinde uygulamaya başlar. Bu uygun görülen tavsiyeler iç denetim tarafından denetim komitesine raporlanır. (Yılancı,2003:27). Şirket yönetiminden bağımsız, yeterli teknik bilgiye sahip iç denetçiler ve bunların bağlı olduğu denetim komitesi ile finansal raporlama riskini önemli ölçüde azaltmaktadır.

- İç denetçiler icra sorumluluğu almamalı, yaptıkları işlerden dolayı performansları yönetim kurulu veya yönetim kurulundan seçilmiş denetim komitesi tarafından değerlendirilmelidir. Bu hususlar, işletmenin denetim komitesi ve yönetim kurulunca onaylanmış bir yönetmelikle yazılı olarak tanımlanmalıdır. İç denetimin bağımsızlığının sağlanabilmesi için iç denetim biriminin fonksiyonel olarak denetim komitesi gibi bir yapıya, yönetsel olarak ise kurum başkanı düzeyinde bir kişiye bağlı olması önerilmektedir. (European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2011:10). Önerilen bu yapı itibariyle iç denetimin çıkar çatışması ve önyargılardan uzak kalabileceği belirtilmektedir (Kartal, 2013:16).

İşletmelerde yönetimlerin ciddi anlamda başarısızlık ve yolsuzluklara engel olma düşüncesi denetim komitesinin kabul edilmesini kolaylaştırıcıdır (Uzay, 2003:81). Denetim komiteleri, işletmelerin “hesap verebilirlik” ve “şeffaflık” ilkelerine önem vererek bu konuyla ilgili sorumlulukları yerine getirmelidir. Denetim komitesi, “kurumsal yönetim”in işletmede gelişebilmesi için iç denetime yardımcı olmalıdır (Yıllancı, 2003:30–31). Denetim komitesinin amacı, yönetimden kaynaklanan yolsuzlukların önlenmesidir. Etkin bir şekilde yürütülen iç denetim, denetim komitesine de yardımcı olur (Çatıkkaş ve Gürdoğan, 2007:86). Denetim komitesi de işletmeden bağımsız olarak iç denetime katkı sağlamakta ve iç denetimin kalitesini ve etkinliğini arttırmaktadır. Denetim komiteleri hile-suiistimal risk yönetimi sürecini gözeterek hile - suiistimal engelleyici bir yapı kurabilir. Her türlü kontrol mekanizması olsa da hile - suiistimal olayları belirlenmeyebilir. Bu durumları denetim komitesi ve yönetim dikkatli, titiz ve basiretli bir biçimde ele almaktadır. (TÜSİAD, 2012:68)

A. İç Denetim Planı Kurma ve Raporlama

Uluslar arası İç Denetim Standartlarının Nitelik Standartları adlı 2010 maddesine göre iç denetim yöneticisi, risk temelli plan yapmak zorundadır. İç denetim yöneticisi, kurumun faaliyetleri için yönetim tarafından belirlenmiş olan risk seviyelerinin kullanılmasını da içine alan risk yönetim çerçevesini dikkate alır. Eğer yönetim bir çerçeve belirlemediyse iç denetim yöneticisi, gerekli üst makamlara danıştıktan sonra kendi risk değerlendirmesinin yapabilir. Uluslararası İç Denetim Standartlarının Nitelik Standartları adlı 2020 maddesine göre İç Denetim Yöneticisi, önemli ara değişiklikler de dahil, iç denetim faaliyetinin planlarını ve kaynak ihtiyaçlarını, gözden geçirme ve onay için üst yönetime, denetim komitesine ve yönetim kuruluna bildirmek zorundadır. (IIA Uluslararası İç Denetim Standartları, 2013:9) İç denetim planı, planın gerçekleşmesi için gerekli olan insan kaynağı ve bütçeyi de kapsmalıdır ve tahmin edilemeyen durumlar için esnek olabilmelidir. Denetim komitesi, planın risklerinin saptayarak denetim planının denetim kadrosuna uygunluğunu kontrol ederek denetimlerin etkin ve kaliteli bir şekilde ilerlemesini sağlamakta ve gerekli gördüğü durumlarda denetim planının veya kadrosunun değiştirilmesi konusunda taleplerde bulunmaktadır. İç denetimin denetim komitesine raporlama yaptığı yapılarda denetim planının denetim komitesi tarafından onaylanması denetimin kalitesinin artırılmasında önemli rol oynamaktadır. (IIA and PwC LLP, 2011:45). Denetim komitesinin, iç denetim yöneticisinden iç denetim faaliyetinin tüm yönlerinin kapsayan ve etkinliğini sürekli gözetilen bir kalite güvence ve geliştirme programının hazırlanıp uygulamaya konmasını talep etmesi, iç denetim faaliyetinin etkinliğinde önemli bir rol oynamaktadır.

B. İç Denetim Performansı

Uluslararası İç Denetim Standartları Nitelik Standartları 2060 No’lu maddesine göre iç denetçi, iç denetim faaliyetinin amacı, yetkileri, görev ve sorumlulukları ve mevcut plana kıyasla kurum performansı konularında, üst yönetime ve denetim komitesine dönemsel raporlar sunmalıdır. (IIA Uluslararası İç Denetim Standartları, 2013:10). Bu faaliyet raporları, görevle ilgili önemli tespit ve tavsiyeleri içermelidir. Bu raporlamaların karşılığında yönetimin görevi ve sorumluluğu, önemli tespit ve tavsiyeleri dikkate alınması gereken tedbirler hakkında kararlar almaktır.(Tufan ve Görün, 2013:122) Bu raporlar, suiistimal risklerini, yönetim sorunlarını ve üst yönetimin ve denetim komitesinin, yönetim kurulunun ihtiyaç duyabileceği veya talep edebileceği başka konuların da dahil olduğu önemli riskleri ve kontrol sorunlarını içermek zorundadır.(IIA Uluslararası İç Denetim Standartları, 2013:11). Raporlamanın sıklığı ve içeriği, üst yönetim, denetim komitesi ve yönetim kurulu ile tartışılarak belirlenir ve iletilecek bilginin önemine ve üst yönetim, denetim komitesi ve yönetim kurulu tarafından alınacak tedbirlerin aciliyetine bağlıdır.

Denetim komitesinin talep ettiği güvenceyi sağlayabilmek ve önerilerde bulunabilmek için iç denetim personelinin yetkinliği son derece önemli olup; iç denetçilerin sürekli profesyonel gelişimi desteklenmeli ve uluslararası geçerliliği olan sertifikalara sahip olunması özendirilmelidir. (İsmmmo,2013:22)

4.Bağımsız Denetim ve Denetçilerle Olan İlişki Üzerindeki Etkisi

Denetim komitesi, finansal raporların doğru bir şekilde raporlanmasını ve yönetimin başarısız olmasına engel olmayı amaçlar. Denetim komitesi dış denetçinin her türlü yardımından sorumludur (Güredin, 1998:12).

KGK Bağımsız Denetim Standartları 260 No'lu madde içeriğinde bağımsız denetçinin mevcut bir denetim komitesi ile kurulması gereken iletişim hakkında tavsiyelerde bulunmuştur. BDS 260 No'lu Maddesinde iyi yönetim ilkeleri olarak;

- Denetçinin denetim komitesi toplantılarına düzenli olarak davet edilmesini,
- Denetim komitesi başkanının ve ilgili durumlarda denetim komitesinin diğer üyelerinin düzenli aralıklarla denetçiyle irtibat kurmasını,
- Denetim komitesinin, yılda en az bir defa yönetimin bulunmadığı bir ortamda denetçi ile görüşmesini tavsiye etmektedir (BDS: 260).

Denetim komiteleri için yapılan araştırmalarda denetim komitesine sahip olan şirketlerin hileli finansal raporlama olasılığının çok az olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmalar sonucunda denetim komitesine sahip olan şirketlerin hileli finansal tablo hazırlanma riskinin azaldığı görülmektedir (PWC 2014: 15). Güçlü bir denetim komitesi bağımsız denetçinin denetim faaliyetini sürdürmesinde önemli katkıları olduğu düşünülmektedir.(Acar ve diğerleri,2011:277)

Denetim komitesi fiili olarak denetim yapmamakla birlikte, bağımsız denetçinin çalışma kâğıtları ve dosyalarını inceleme de yetkisi bulunmamaktadır. Denetim komitesi gerekli olması halinde denetçilerle görüşmeler yapabilmektedir. Ayrıca bağımsız denetçilerin seçilmesinden sorumludur. Ancak, eylemsel olarak ne iç denetimle, ne de finansal tablolardaki denetçi görüşleriyle ilgili sorumlulukları bulunmamaktadır. (Queensland Treasury, 2012:63)

A.Bağımsız Denetçinin Seçimi, Değiştirilmesi ve Değerlendirilmesi

Bağımsız denetim kuruluşunun seçimi ve alınacak olan hizmetler denetim komitesi tarafından belirlenir. Bağımsız denetimin her aşaması ve uygulanacak olan yöntem ve kıstaslar denetim komitesinin gözetiminde gerçekleşir. Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bağımsız denetim sürecinin uygulama etkinliği, katma değeri ve yeterliliği ile bağımsız denetçinin seçimine ilişkin değerlendirme sürecini gözetmekle sorumlu tutulmuştur. (Uzun, 2010:48) Bağımsız denetçi atanırken komiteye tavsiyelerde bulunur. Bağımsız denetçi ile denetim komitesi arasında sürekli ve aktif bir iletişim olmalıdır. Belirli periyotlarla toplantılar yapmaları önemlidir. Uluslararası uygulamalarda bağımsız denetim kuruluşları denetim yılının başlangıcında denetim komitesi ile bir araya gelip performans kıstaslarını belirler ve beklenenleri tespit eder. Bağımsız denetim faaliyetleri bittikten sonra, faaliyetler ile ilgili denetim komitesinin yapmış olduğu geri bildirimler denetim kadrosunda yer almayan bağımsız denetim ortakları ve üst yönetim tarafından toplanılıp değerlendirilmektedir. Bu açıdan denetim komitelerinin, bağımsız denetimden ne beklediğini tespit etmesi, paylaşması ve denetim sonunda geri bildirimde bulunması faydalı olacaktır. (TÜSİAD, 2012:57). Denetim komiteleri, denetçilerin tayininden, ücretlerinden ve gözetiminden doğrudan sorumludurlar ve denetçilerin doğrudan denetim komitesine rapor vermeleri şirketlerin sürekliliği ve bağımsızlık açısından daha faydalı olmaktadır(Özkul, 2003:41).

B. Bağımsız Denetim Ücretlerinin Belirlenmesi

Denetim ücreti, müşteri işletmenin denetimi için gerekli olan süre ile denetim ekibinde yer alan denetçilerin her biri için belirlenmiş ücretle çarpılması sonucu bulunan tutardır (Yahyaoglu,1991:94). Denetçi firması ile anlaşma yapılırken denetimde yer alacak her bir denetçi için saat başı ücret ve ortalama planlanan çalışma saatleri belirlenmektedir. Bağımsız denetim ücreti, verilecek hizmete göre uygun ve tatmin edici bir düzeyde değil ise bu durumun denetim hizmetinin kalitesini düşüreceği açıktır (Ergen,2003:14). Denetim komiteleri denetimin kalitesi açısından bağımsız denetim firmalarının ücret bazlarını inceler bütçe saatlerinin denetim kapsamı için yeterli olup olmadığını değerlendirerek gerçekleştirilecek denetimin en etkili nasıl olabileceğine karar vermektedirler.

C. Denetim Sonuçlarının Paylaşılması

Denetim raporu, mali tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini belirtmektedir. Denetim raporu mali tabloların ve bu tabloların dayanağını oluşturan kayıt, belge ve diğer ipuçları üzerinden yürütülen çalışmalara dayanan ve bulguları denetçinin raporunda özetlediği sistematik incelemelerdir. Denetim raporu; müşteri işletmenin mali tablolarının müşterinin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını doğru olarak gösterip göstermediğine ilişkin bir görüşün ifadesi olduğundan, denetçi doğruluğunu ölçmek için Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerini kriter olarak kullanır.

Sarbanes Oxley Yasasına göre; bağımsız denetçiler, müşteri işletmenin uyguladığı bütün önemli muhasebe politikalarını ve uygulamalarını denetim komitesine raporlamalıdır. (Aksoy,2006:165) New York Borsası'nın(SEC) yaptığı düzenlemelere göre de denetçiler SEC'e rapor vermeden önce müşteri işletmenin denetim komitesine rapor vermelidirler. (SEC:204)

Denetim komitesi yıl boyunca bağımsız denetim ile denetim sonuçlarını gözden geçirerek denetimler sonucu çıkan bulguları tartışarak gerçekleşen denetimlerin daha etkin hale getirilmesini sağlamaktadır.

IV. SONUÇ

Dünyada yaşanan skandallar denetim komitesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Raporların uygulanması konusunda teşvik edilen şirketler denetim komitesi ve iç kontrol mekanizması oluşturarak oluşabilecek olası hile ve yolsuzlukları önlemişlerdir. Bütün yasa, öneri ya da rapor sunanların amacı denetim komitesinin gerekliliğini vurgulamak olmuştur.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde denetim komitesi kurulması benimsenmiş ve zorunluluk haline getirilmiştir. Türkiye'de denetim komitesi yapılanması biraz daha geç olmuştur. Denetim komitesi kurulmasının zorunluluğu SPK ve BDDK tarafından belirtilmiştir.

Denetim komitesi, yönetim kurulu üyelerinin ve onların vasıtası ile hissedar ve düzenleyicilerin beklentilerini karşılayacak bir rehber görevi görmektedir. Denetim komitesinin şirketlerde oluşturulması, iç ve dış denetim sürecinin uygulama etkinliğini, katma değerini, mali raporlama ve iç kontrollerin işleyişinin kalitesini ve yeterliliğini artıracaktır. Denetim komitesi bu katkıları ile kurumların, şirket ve müşteri varlıklarını koruyacak, muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğini sağlayacak, faaliyetlerinin plan, politika ve yordamlar ile kanun ve düzenlemelere uygunluğunu konusunda makul güvence verecektir.

Etkin bir denetim komitesinin varlığını sürdürebilmesi, hiçbir tesir altında kalmadan , hiç kimseden kaçınmadan ve çıkar çatışmasına girmeden karar alabilmesi , fikir sunabilmesi demektir.

Denetim komitelerinin faaliyetlerine yeteri kadar kaynak ayrılması, ihtiyaç duyulan konularda uzman kişi ve kurumlardan destek alınması kritik başarı faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Denetim komitelerinin etkin bir şekilde işlevini devam ettirebilmesi için yazılı bir yönetmelik önemli katkı sağlamaktadır. Bu yüzden komitenin görev ve sorumluluklarını açıklayan yazılı bir yönetmelik oluşturulmalıdır. Yönetmelik düzenli olarak gözden geçirilerek günün şartlarına göre yenilenmelidir. Komitenin rol görev ve sorumlulukları netleştirilmelidir. Komite üyelerinin her birisinin iç kontrol, risk yönetimi, kurumsal yönetim, iç denetim ve dış denetim konularında teorik ve pratik eğitim almaları sağlanmalıdır.

Denetim komitesi ülkemizde on yıl gibi kısa bir geçmişe sahiptir. Bu konuda dünyadaki ve ülkemizdeki tecrübelerden yararlanılarak daha etkin bir denetim için daha etkin bir denetim komitesi oluşturulması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bunun içinde SPK, Maliye Bakanlığı, TÜRMOB ve ilgili diğer resmi ve sivil kuruluşlar denetim komitesinin yaygınlaştırılması için üzerine düşeni görevi yapmalıdırlar.

Türk Ticaret Kanunu şeffaf, hesap verilebilir bir yönetimi öngörmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nda işletmelerde istenen kurumsal yönetim yapılanması, etkin iç denetim ve doğru yapılandırılmış bir denetim komitesi ile daha bütüncül ve güçlü bir hale dönüşecektir. Türkiye' de kurumsal yönetimin yaygınlaştırılması için etkin bir iç denetim faaliyetlerini uygulamak, denetim komiteleriyle de bu yönetim ve denetim sistemini desteklemek temel hedef olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, Halim (2010), “Muhasebe Denetiminin Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin Rolü: Bağımsız Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKSOY, Tamer (2006), “Kurumsal Yönetim Bağlamında Sarbanes-Oxley Yasası'nın Bağımsız Denetim Firmalarına Yönelik Getirdiği Temel Düzenlemeler”, Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Bülteni, Mart-Nisan 2006,S.165, s.9.
- ALPTÜRK, Ercan (2008), “İç Denetim Rehberi”, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.
- ARSOY, Aylın Poroy (2008), “Kurumsal Şeffaflık Ve Muhasebe Standartları”, *İ.İ.B.F. Dergisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi*, C.X, S II, s. 18.
- BOLGÜN, K. Evren ve M. Barış Akçay (2003), “Risk Yönetimi”, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- COHEN Jeffrey, KRISHNAMOORTHY Ganesh, WRIGHT Arnie, “The Corporate Governance Mosaic and Financial Reporting Quality “ Journal of Accounting Literature , Gainesville 2004, Vol: 23, p.87
- ÇATIKKAŞ, Özgür ve Gürdoğan Yurtsever (2007), “Türkiye Uygulamaları Açısından Denetim Komiteleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Mali Çözüm Dergisi*, sayı:81, s.86.
- DEMİRBAŞ, Mahmut ve Süleyman Uyar (2006), “Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Denetim Komitesi”, Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- DİNÇ, Engin ve Hasan Abdioğlu (2009), “İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 12, Sayı:21, s.158.
- DOYRANGÖL, Nuran Cömert (2002), “Sermaye Piyasası Aracı Kurumlarında Etkili Bir İç Kontrol Sistemi ve Denetim Fonksiyonu”, Lebib Yalkın Matbaası, İstanbul.

- DURMUŞ, Acar, SENAL, Serpil ve USUL, Hayrettin (2011), “Bağımsız Denetim Kalitesi: Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.16, S.22, s.277.
- ERGEN, Halim (2003), “Bağımsız Dış Denetiminde Meslek Ahlakının Çatışma Alanları”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, No:1, s.14.
- FIKIRKOCA, Meryem (2003), *Bütünsel Risk Yönetimi, Pozitif Matbaacılık*, Ankara.
- GÜREDİN, Ersin (1998), “Denetim”, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul.
- GÜREDİN, Ersin (2007), “Denetim ve Güvence Hizmetleri”, 11.Baskı, Arıkan Yayınevi, İstanbul.
- İSMMM MO Mevzuat Serisi 9, “Türk Ticaret Kanunu”, Yayın No.142, İstanbul, 2011, s. 226.
- KAVAL, Hasan (2005), “Muhasebe Denetimi”, Gazi Kitabevi, Ankara.
- KARTAL, Fikret (2013), “Türkiye’de Kamu ve Özel Sektörde İç Denetim Uygulamaları”, *Maliye Finans Yazıları Dergisi*, s.99.
- KÜLTE, Mehmet (2013), “İşletmelerde Denetim Komitesinin Bağımsız Denetim ve İç Denetimin Gözetimi”, Yüksek Lisans Tezi, İTİCU. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.95.
- SAVSAR, Cihat (2005), “Küçük, Orta Ölçekli İşletmelerde (Kobiler) Muhasebe Bilgi Sisteminin Yeri; Önemi: Çorum İlindeki Kobi’lerde Tanımlayıcı Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 51.
- SPK, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri: X, No:22, 12.06.2006 tarih ve 26196 sayılı Resmi Gazete.
- TC ZİRAAT BANKASI A.Ş., (2001). “Risk Yönetimi Grubu Görev Yönetmeliği”.
- The State of Queensland (Queensland Treasury),(2012). Audit Committee Guidelines: Improving Accountability and Performance, s.63.
- TMS 8 MUHASEBE POLİTİKALARI, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 8) Hakkında Tebliğ, Sıra No: 5, M.4.
- TUFAN, Mehri ve GÖRÜN, Mustafa, “Türkiye’deki Kamu İç Denetim Sisteminin Uluslararası İç Denetim Standartları Çerçevesinde İncelenmesi”, *Sayıştay Dergisi*, s.122.
- TÜSİAD, (2012), A’dan Z’ye Denetim Komitesi.
- UZAY, Şaban (2003), “İşletmelerde Denetimin Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin (Audit Committee) Rolü ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, s.77.
- UZUN, Ali Kamil (2010) “Bağımsız Denetçinin Seçiminde Denetim Komitesinin Rol ve Sorumlulukları”, *Active Denetim Dergisi*, Mart-Nisan 2010, s.48.
- ÖZKUL, Levent. (2003). “ABD Sermaye Piyasalarında Yaşanan Son Gelişmelerin ve ABD’de Yürürlüğe Giren 2002 Tarihli Sarbanes-Oxley Kanunu’nun Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi”. İstanbul: Sermaye Piyasası Kurulu Denetleme Dairesi Yeterlilik Etüdü.
- YAHYA OĞLU, Gürkan (1991), “Bağımsız Dış Denetimin Yapısı ve İşlevi”, *Maliye Yazıları: Maliye, İktisat, Hukuk*, s.94.
- YILANCI, Münevver (2003), “Denetim Komitesinin İç Denetimin Etkinliğini Sağlamadaki ve Hileleri Önlemedeki Rolü”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, s.25-26.
- YILANCI, Münevver (2003), “İç Denetim Etkinliğini Sağlamadaki ve Hileleri Önlemedeki Rolü”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, s.152.
- SEVİM Şerafettin ve ELİUZ Ayşenur, “Denetim Komitelerinin İç Denetimin Etkinliği Üzerindeki Roller ve İMKB’de Bir Araştırma”, <http://journal.mufad.org/attachments/article/348/6.pdf>

- European Confederation of Institutes of Internal Auditing(2011),
(http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2011/corporate-governance-framework/registered-organisations/eciia_en.pdf),
- International Standarts For The Professional Practice Of Internal Auditing (Standarts)(2013),
(<https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/IPPF%202013%20English.pdf>)
- IIA and Pwc LLP, (2011).Audit Committee Effectiveness:What Works Best, 4th Edition. The IIA Research Foundation.
- PWC, 2014 State of The Internal Audit Profession Study, (<http://www.pwc.com.tr/tr/risk-surec-teknoloji-hizmetleri/assets/ic-denetim-ve-kontrol-hizmetleri/kuresel-ic-denetim-anketi-2014.pdf>)
- Securities and Exchange Commission
(<http://www.sec.gov/about/laws/soa2002.pdf> .)
- İSMMMO, (2013) “Kobi’lerde İç Denetim İçin Pratik Bilgiler”.
(<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/YAYINLAR/kitaplar/ic%20denetim.pdf>)